

Karlstads Gasverk

1862 - 1962

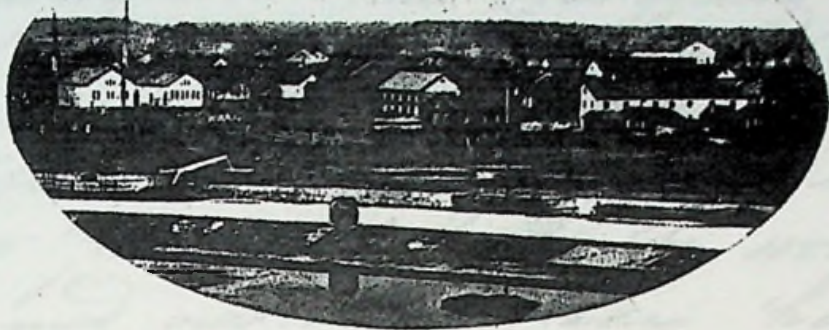

Karlstads Gasverk

1862 - 1962

Kortfattad historik sammanställd
av
kontorschef Alf Nilsson

De två vita husen till vänster i bilden tillhör Karlstads första gasverk. I förgrunden Tyggårdsviken och Inre hamnen.

GASVERKET PÅ "NÄBBLANDET"

"Den 3 november eklärerades gatorna för första gången och 400 lågor voro då införda i privata hus".

Så skriver major C.E. Nygren i "Carlstads stads historia" och händelsen tilldrog sig år 1862.

Gasverksdriften i Karlstad utgör således en 100-årig epok i stadens historia och något om gasverkets tillkomst och utveckling förtjänar att bevaras till eftervärlden.

Någon särskild styrelse för gasverket fanns ej förrän år 1864 men ur drätselkammarens protokoll för åren 1862 och 1863 kan hämtas en del uppgifter om gasverkets tillkomst.

De större städerna i landet samt en del enskilda industrier hade redan under 1850-talet byggt gasverksanläggningar med huvudsaklig hjälp av utländska tekniker.

En engelsk gasverksingenjör vid namn Henry Beatley hade i Sverige skaffat sig patent på en ny konstruktion för framställning av gas. Beatley hade anlagt ett flertal av de mellansvenska gasverken bl.a. i Eskilstuna och Västerås. Efter att ha färdigställt de sistnämnda anläggningarna inträffade Beatley i Karlstad i januari 1862 och föreslog drätselkammaren att låta anlägga ett gasverk. Kopior av hans originalskrivelse är intagen här nedan.

Undertecknad erbjuder sig härmed att
anlägga ett Gasverk i enlighet med med-
följande Kungäds-förslag, för att förse Sta-
dens gatulyckter med gaslysning emot ett
pris på 40 Rsd pr år, hvarje Lyckta
beräknas att kränna 1200 Rindrar årlig-
t samt förse enskilda personer med gas
för ett pris af 7 Rsd pr 1000 Rind-
fot - med villkor att Staden här, liksom
i andra Städer uppläter Kungädsfri-
kost till underhållande af nödiga byggen
gar etc. etc. samt gasverkets frikänna-
de från Bero- & Hamningälder.
Skulle Staden sjelfve, eller genom bit-
dandet af ett Bolag inom Samhället,
vilja anlägga det nämnda så får jag an-
mälja mig villig öfverföra ut för andett
deraf antingen för Beträffad eller ock,
för det af mig i förslaget upptagna
arproce.

Carlsta C. 30 Januari 1862.
Henry Beatty

Till skrivelsen fanns fogat ett kostnadsförslag lydande å 77 490 rdr. för anläggningens uppförande samt en kalkyl över inkomster och utgifter utvisande en årsvinst av 7 725 rdr. För den händelse staden ville uppföra anläggningen i egen regi ställde sig Beatley till förfogande mot ett arvode av 6 000 rdr.

Drätselkammaren behandlade skrivelsen vid sammanträde den 31 januari 1862 och beslutade anhålla hos magistraten

"att Stadens innevånare måtte, så fort ske kan, sammankallas för att höras och besluta om anläggning af ett gasverk här i Staden samt om sättet för åvägabringande af en dylik inrättning."

Kammaren beslöt vidare att före detta sammanträde inkomma med eget utlåtande i frågan.

Redan påföljande dag den 1 februari fanns följande notis införd i Nya Wermlands-Tidningen

"Med anledning av Ingenieuren Henry Beatley's anbud att anbringa gaslysning här i staden, får Drätselkammaren härmed underrätta stadens innevånare, att sådana gaslägor, som af honom användas blifva att bese uti Schweitzeriet i Herrar Wallenius & Evers nya hus vid Norra Torggatan, några aftnar, från och med nästa Måndag."

(Ifrågavarande hus var beläget vid nuvarande conditori Hollandia).

Efter att denna gasbelysningsdemonstration pågått några dagar kallade magistraten stadens röstberättigade innevånare till sammanträde på Rådhuset genom kungörelse i samma tidning den 5 februari 1862, som här citeras:

"På begäran af Drätselkammaren varda stadens röstberättigade innevånare härmed kallade till sammanträde inför Magistraten & Rådhuset härstädes Fredagen den 21 i denna månad kl 10 fm för att höras och besluta öfver ett av Ingenieuren Henry Beatley aflemnadt förslag om anläggning af gasverk och gasbelysning här i staden jemte villkoren derför."

Vid förnyad behandling av gasverksfrågan i drätselkammaren enade man sig utan skiljaktighet i följande:

" U t l å t a n d e

Då Drätselkammaren nu går att till Wällofl. Magistraten och Stadens innevånare yttra sig öfver ifrågavarande förslag, vill kammaren först tillkännagifva, att kammaren angående Ingenieuren H. Beatleys skicklighet att ut-

föra gasverksanläggningar inhämtat yttrande från personer i de städer, der sednast dylika anläggningar blifvit honom anförtrödda, nemligen från Herr Borgmästaren S.A. Hallström och Herr Direktören Theofron Munktell i Eskilstunna samt från en enskild person i Westerås, utom det att från Styrelsen för Gaswerks Bolaget i sistnämnda stad förevisat kammaren ett betyg öfver utförandet af gasverksanläggningen derstädes; Och har Dk såmedelst vunnit en tillförlitlig och på erfarna personers vitsord grundad öfvertygelse om Herr Beatleys utmärkta duglighet och skicklighet såsom gasverksingeniör, hvarföre och då det likaledes är Dk bekant, att den af Beatley tillverkade patenterade gas utmärker sig framför andra gasarter, Dk anar det vara af serdeles vigt att Staden får tillägna sig fördelen så väl af Herr Beatleys skicklighet såsom byggnadsingeniör som ock af hans förbättrade gasupfinning.

Enligt det af Beatley uprättade kostnadsförslag och dervid fogade kalkyl skulle gasverksanläggningen erfordra en kostnad af 77 400 Rdr, dertill komme Ingenjörens arfvode 6 000 Rdr eller tillsammans 83 400 Rdr Rmt; Hvaremot årliga inkomsten af gasverket skulle upgå till 16 725 Rdr samt utgifterna, med aflöning till föreståndare samt personal i öfvrigt och underhållsomkostnader, till 9 000 Rdr, så att behållningen skulle årligen utgöra 7 725 Rdr Rmt; Och om det antages, att Stadens innevånare till gatulysningsen endast bidra med det belopp den för närvarande kostar, utgörande för 30 lyktor, ungefärligen å 40 Rdr stycket, omkring 1 200 Rdr, i stället för dubbla summan, som är i kalkylen uptagen för 60 gatulyktor, skulle ändock behållningen utgöra 6 525 Rdr Rmt eller omkring 8 procents ränta å anläggningskostnaden, ett belopp fullt tillräckligt till ränta och årlig amortering, på en jämförelsevis kort tid, af nämnda kostnad. Häraf behagade Wällofl. Magistraten och Stadens innevånare uplyst finna, icke allenast att ingen uttaxering till kostnadens bestridande bör komma i fråga, utan äfven att Stadens innevånare för den summa eller 1 200 Rdr, som utgör den ungefärliga kostnaden för nuvarande bristfälliga gatulykning med trettio lyktor, skulle förskaffa sig en belysning å gator och allmänna platser med ett dubbelt antal lyktor med gaslågor, en belysning, som både med afseende å lyktornes mängd och lysningens beskaffenhet kan anses motsvara nutidens fordringar. Dk kan ej heller underlåta att fästa Stadens innevånares upmärksamhet därpå att konsumtionen af gas för enskildt behof otvifvelaktigt kommer att successivt tilltaga och vida öfverstigade kalkylerade 350 lågor, samt att en följd deraf blifver, att afgiften för gatubelysningen, ehuru redan ringa i förhållande till den förbättrade lysningen, kan framdeles nedsättas och till äfventyrs alldeles försvinna, äfvensom priset å gasen för det onskilda behofvet likaledes skäligen kan minskas, dock under den förutsättning att Staden själf verkställer anläggningen men icke öfverlåter den åt ett bolag eller åt någon enskild person.

Ifråga om medels anskaffande till anläggningskostnaden finner Dk både det fördolaktigaste och lämpligaste sättet vara att uptaga ett amorteringslån tillräckligt för behofvet i hvilket afseende Dk satt sig i förbindelse med Herr Sek-

reteraren i Riksgäldskontoret och Riddaren Stuart, som, lifligt intresserade sig för Carlstads Stads framgång, gifvit Dk grundade och säkra förhoppningar att kunna anskaffa ett dylikt lån, äfven om det därför måste erläggas 5½ eller 6 procents ränta; Och då, efter hvad förut omnämnts, den årliga behållningen skulle vara fullt tillräcklig till ränta och amortering, kan Dk icke annat än ytterligare uprepa, att gasverksanläggningen skulle kunna åvägabringas utan ringaste tillskott af Stadens innevånare eller annan afgift för den sålunda åstadkomna förbättrade gatulyksningen, än som för närvarande utgör.

I betraktande deraf, att Staden Carlstad, i likhet med andra städer af samma storlek, inom kort ovillkorligen för allmän och enskildt gagn måtte tillägna sig de stora fördelar, anläggningen af ett gasverk medfölja;

I betraktande deraf, att dessa fördelar icke inkränka sig endast till en förbättrad lyshållning å gator och allmänna platser, utan äfven förskaffa Stadens handlande samt Fabriks- och hantverksidkare äfvensom hvarje annan medlem af samhället, möjligheter att i butiker och verkstäder samt andra rum begagna gaslysning mot en afgift vida understigande kostnaden för andra lysämnen;

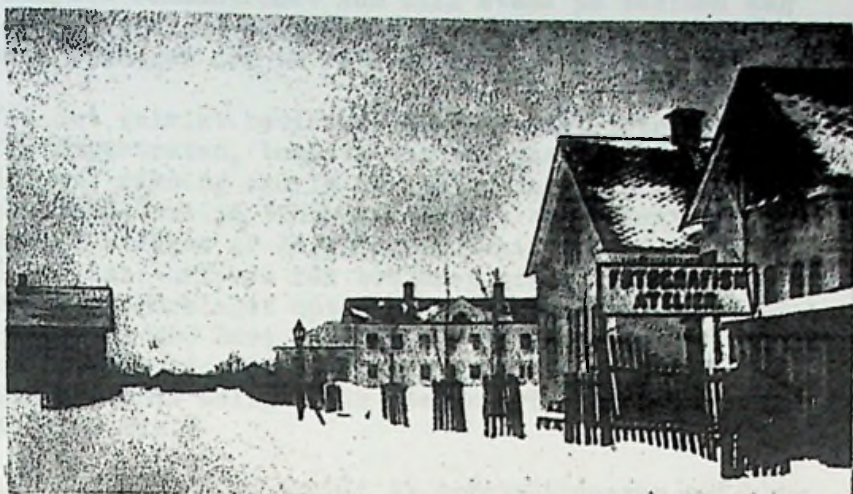
I betraktande deraf, att Ingeniören Henry Beatleys skicklighet såsom gasverksingeniör blifvit fördelaktigt vitsordad, så att något behof att kungöra anläggningen till täflan för andra personer, icke är förhanden helst Dk helt och hållet afstyrker arbetets utförande på entreprenad eller genom bolag;

samt slutligen, i betraktande af hvad Dk i öfvrigt uti detta utlåtande anført, tillstyrker Dk alltså stadens innevånare på det kraftigaste, att dessa må genast besluta att med uplåtande af byggnadsplats å Nya Stadsdelen vid hamnen, enligt det uprättade kostnadsförslaget anlägga ett gasverk här i Staden, samt till utförande af anläggningen antaga Ingeniören Henry Beatley mot det af honom begärda arfvode Sex Tusen Riksdaler Rmt, och tillika antaga en pålitlig Arbets Chef, som å Stadens sida hade en oafslätlig tillsyn deröfver att arbetet utfördes med all den omsorg, ett så viktigt företag som det ifrågavarande kräfver;

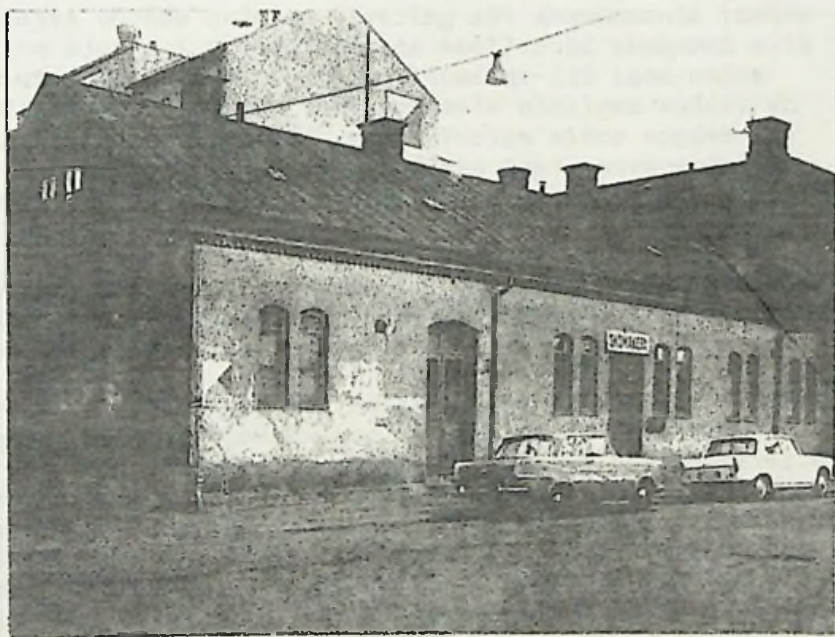
samt att, för anskaffande af medel till företaget, Dk bemyndigas att uptaga ett amorteringslån på de villkor, som kunna erhållas till ett belopp i rundt tal af Ett Hundra Tusen Riksdaler Riksmynt, hvaraf öfverskottet utöfver hvad som åtgår till gasverket, skulle användas till betalande af andra mindre lån, som Staden redan uptagit eller på grund af redan fattade beslut kan komma att uptaga.

In fidem

CE Lundbom "

Första gasverkets byggnader med gavlarna mot dåvarande Södra Torggatan (nuvarande Västra Torggatan). I bakgrunden förutvarande stadsträdgårdsmästarebostaden.

Den byggnad vid nuvarande Hamngatan 18, som fortfarande finnes kvar från första gasverket.

Det utlysta sammanträdet kom till stånd på bestämd dag och i Nya Wermlands-Tidningen återfanns dagen efter, således lördagen den 22 februari 1862, följande referat:

"Vid det talrikt bevistade sammanträdet igår inför Magistraten, beslöts att ett gasverk för Stadens räkning skulle härstädes anläggas å passande tomt på Näbben, samt att byggnaden skulle utföras af Ingenieuren Beatley mot 6 000 Rdrs arvode för besväret och patent-rätten. Förslaget uptog en anläggningskostnad av 83 400 Rdr; och beslöts uptaga ett amorteringslån för stadens räkning till högst fem procents årlig ränta utom amorteringen på 100 000 Rdr."

Sedan magistraten uppdragit åt drätselkammaren att upprätta kontrakt med ingenjören Beatley om gasverkets uppförande mot det av honom begärda arvodet, kunde anläggningsarbetena igångsättas redan i mars månad samma år. I förenämnda kontrakt tillförsäkrades också Beatley rätt att under år 1862 "för egen räkning få verkställa inledning af gas hos enskilda personer efter den för sådant arbete i Westerås bestämda taxa."

Som lämplig plats för gasverket anvisade drätselkammaren först en tomt på "nya stadsdelen" betecknad med nr 245. Sedan några av stadens borgare i en skrivelse besvarat sig över drätselkammarens beslut att anlägga ett gasverk på detta område under motivering att angränsande tomter skulle sjunka i värde, ändrade emellertid kammaren sitt beslut och anvisade i stället tomt nr 242 inom samma stadsdel. Till denna tomt gränsade nämligen endast en sida till annan tomtmark medan övriga sidor omgavs av gator och öppna platser. På denna tomt, nuvarande Hamngatan 18, finnes fortfarande en av gasverksbyggnaderna kvar.

Anläggningen omfattade från början två stycken ugnar med tre retorter i varje, samt en ugn med endast en retort allt enligt Beatleys patenterade metod.

För att i möjligaste mån hålla byggnadskostnaderna nere begärde drätselkammaren hos "Hamnbyggnads Direktionen" om befrielse från hamn- och kanalavgifter för materielier för gasverket. En del materiel måste beställas från England och för den skull begärdes också hos Tullkammaren i Göteborg om befrielse från tull å utrustning för gasverket och genom Kungl. Maj:ts Nådiga resolution den 16 juli 1862 beviljades tullfri införsel av viss utrustning.

Som inledningsvis nämndes var distribution av gas igång redan den 3 november 1862 efter en byggnadstid av omkring 8 månader och Nya Wermlands-Tidningen skriver den 5 november:

"I måndagsafton hade stadens innevånare den tillfredsställelsen att få se gatorna eklärerade med gas. Gasverket är numera färdigt och ingenieur Beatley, under hvars ledning anläggningen blifvit verkställd, får mycket heder af sitt arbete. Tvärtemot förväntan har begäret efter gaslysning i de privata husen visat sig ganska betydlig, ty omkring 400 lågor äro redan inledda och nära nog lika antal requirerade, som ännu icke hunnits med. Tit. Beatley har likaledes anlagt ett ypperligt gasverk vid Uddeholmsbolagets ångsåg på Lunna, där kostnaderna för gasen fullt betalas af biprodukterna, kol och ved (eldningen sker nämligen med sågavfall), samt har under anläggning ett gasverk vid Forshaga sågverk. Efter all anledning komma de flesta bruksegarna i Wermland att förse sina egendomar med denna nära nog kostnadsfria, men briljanta lysmateriel."

Någon specifikation på kostnaderna för gasverksanläggningen finns ej, men en summering av stadens kassabok visar en total byggnadskostnad av ca 103 000 rdr. Under byggnadstiden hade drätselkammaren utsett ingenjören C.E. Dahlman att vara kammarens ombud och övervaka byggnadsarbetena. Sedermera, efter anläggningens färdigställande, utsågs till gasverkets föreståndare kamreraren B.E. Hallberg, vilken även fungerade som gasmästare och erhöll som sådan visst tillstånd av magistraten, att mot särskild ersättning vara entreprenör för gasledningsinstallationer i enskilda fastigheter.

För gasleveranser till enskilda fastställdes ett gaspris av 7 rdr per 1000 kubikfot samt därutöver en årlig mätarhyra av mellan 5 och 16 rdr beroende på mätarens storlek.

Om drätselkammarens tillfredsställelse med gasverksanläggningen vittnar följande betyg till Beatley:

"Sedan det af Herr Ingenjören Henry Beatley här i Staden anlagda Gasverk blifvit fullbordadt och under December månad sistlidne år af Civil Ingenjören C.J. Hammar afsynadt får Carlstads Drätselkammare, som å Stadens vägnar haft bestyret med anläggningen och derom med Herr Beatley uprättat kontrakt, så väl på grund af afsyningsinstrumentet som ock till följe af annan erfarenhet om anläggningens beskaffenhet härigenom intyga:

Att de till gasverket hörande byggnader äro i fullkomligt godt skick samt så väl till det yttre som till inredningen motsvarande det afsedda ändamålet.

Att retort- och reningsrummen äfvensom de öfriga lokalerna äro rymliga, ljusa, höga och fördelaktigt inrättade.

Att alla till verket hörande apparater likaledes äro fördelaktigt anordnade samt af prydlig och varaktig beskaffenhet.

Att rörledningarna äro med noggrannhet och omsorg utförda.

Att inledningar införts i en mängd hus i Staden och befinnas ändamålsenliga.

Att gasen så väl i gatulykterna som inomhus brinner med stadigt och klart sken, samt synes vara af en utmärkt art.

Samt att besigtningssmannen efter den anställda noggranna undersökningen, förklarat, såsom ock Dk härigenom med tillfredsställande vitsordar, att arbetet i sin helhet är med omsorg utfördt samt dervid använda materialier af god och varaktig beskaffenhet."

Det väsentligaste motivet för gasverkets anläggande var att förse staden med en god belysning såväl inomhus som utomhus.

Gatubelysningen hade dittills upprätthållits med fotogen- och oljelampor. I stadens centrum uppsattes nu omedelbart ett antal gaslyktor enligt ett av drätselkammaren upprättat lyshållningsförslag. Även i offentliga byggnader såsom rådhus, polisstation, tull- och telegrafhus installerades redan år 1863 gasbelysning.

Då gasförbrukningen således nästan uteslutande hänförde sig till den mörka årstiden var gasverket ej i drift under sommartid.

Allt efter stadens tillväxt och innevånarnas ökade krav på bättre belysning utökades gatubelysningsområdet alltmera och så småningom fick även utkanterna del av den moderna belysningen.

Redan år 1865 stod det klart att gasverket var moget för en genomgripande reparation och kontrakt tecknades med fabrikör J.W. Bergström, Stockholm, om reparationens utförande till en kostnad av 31 099 rdr.

Reparationen kom emellertid ej till utförande ty vid den brand som utbröt den 2 juli 1865 och som nära nog totalförstörde hela innerstaden skadades även gasverket så svårt, att driften en tid måste nedläggas.

Redan den 27 juli samma år infortrade stadsfullmäktige ett förslag från gasverksstyrelsen angående gatubelysningens ordnande med fotogenlyktor för den instandande hösten och vintern. Före branden hade gatubelysningen upprätthållits med sammanlagt 80 lyktor, varav 76 för gas och 4 för fotogen eller olja. Gasverksstyrelsen överlämnade nu till stadsfullmäktige två alternativa förslag, det ena innebärande att gatubelysningen skulle bestridas med 40 fotogenlyktor och enligt det andra alternativet med 32 gaslyktor och 8 fotogenlyktor. Att fotogenlyktor föreslogs i samband med gas-

lykter berodde på att gaslykter icke kunde anbringas på andra sidan broarna, dit gasledningar ännu ej funnos utdragna. Gasverksstyrelsen rekommenderade alternativ två med den motiveringen, att man för den ringa förbrukning det nu blev fråga om, utan större kostnad kunde iständsätta en ugn med tre retorter och att användningen av gas med denna reparation inberäknad, ändock bleve väsentligt billigare än fotogen. Stadsfullmäktige beslutade också enligt gasverksstyrelsens alternativ två, dock med den ändringen, att 15 fotogenlykter och 30 gaslykter skulle uppsättas.

I maj 1866 gjorde gasverksstyrelsen en förfrågan hos stadsfullmäktige, huruvida gasberedningen skulle fortsätta under nästkommande höst eller icke. För fortsatt gasberedning erfordrades ytterligare en provisorisk upprustning av gasverket beräknad till en kostnad av 500 å 600 rdr och styrelsen begärde samtidigt stadsfullmäktiges godkännande av denna kostnad för den händelse fullmäktige beslutade om fortsatt drift av verket. Styrelsen betonade vidare, att ett flertal privata bostadshus nyuppförts och nu voro färdiga för inflyttning, varför man kunde vänta ökad efterfrågan på gas. Stadsfullmäktige beviljade den 26 juni 1866 det begärda reparationsanslaget och i samband med den diskussion som föregick beslutet, framfördes för första gången frågan om gasverkets bibehållande på dess nuvarande plats, som måste anses vara olämplig, med hänsyn till den fortsatta stadsbebyggelsen, samt ävenså med tanke på framdragningen av nordvästra stambanan, som nu började planeras.

Obs. På inlåst vilkor för Mätaren rubbas utan medgifvande af Kamrersens. Bräddallig-
heter å Gasmätare och Gasledningar anmälles å Gasverks-Kontoret.

No.

CARLSTAD 1868 den 23 Febr.

Rådhuset (Revisionskammaren)

TILL CARLSTADS GASVERK.

Mätarens ställning denna dag Kub. fot 50.

dito dito den Jan 0

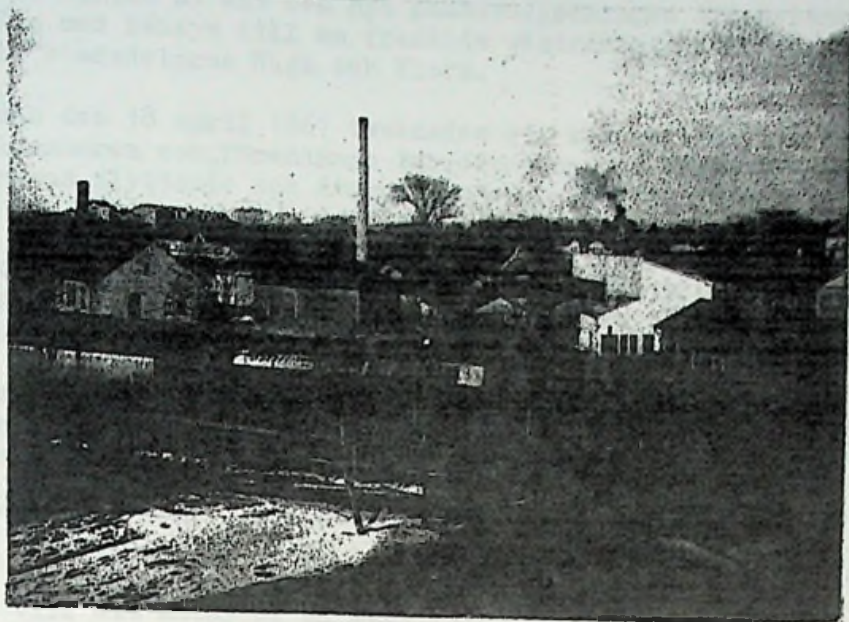
Gasförbrukning, Kub. fot 50. Rmt 35

En halft års hyra

för Uppdrags Ugnens Gasmätare å per Ar

Sina Rmt Rlt

P. E. Hallberg

Gasverket vid "Claraborg" sett från Kvarnberget

GASVERKET VID "CLARABORG"

I januari 1867 överlämnade gasverksstyrelsen ett av stadsfullmäktige infördrat yttrande beträffande gasverkets framtid. Yttrandet utmynnade i ett tillstyrkande av gasverkets flyttande till "nordvästra hörnet av stadens egendom "Claraborg". Styrelsen hade noga övervägt sitt förslag och ställt det i relation till det omfattande reparationsarbete, som gasverket ändock måste undergå för att kunna fullt utnyttjas. Dessutom ansåg styrelsen den nuvarande gasverkstomten vara för liten för en kommande utbyggnad samt alltför värdefull för kommersiellt ändamål med sitt läge nära hamnen och omedelbart intill den tilltänkta järnvägsstationen. Vilken ställning stadsfullmäktige än komme att taga i gasverksfrågan, så krävde gasverksstyrelsen ett snabbt besked, enär den tidigare godkända reparationen måste komma till utförande redan under sommaren år 1867 för att gasberedningen skulle kunna drivas på ett ändamålsenligt sätt nästkommande år. Till yttrandet var fogat ett kostnadsförslag från förut omnämnde fabrikör Bergström lydande & 47 547,50 rdr innefattande gasverkets flyttande och återuppbyggande samt förläggande av en 5" huvudledning i Älvgatan fram till "Hypoteksbankens" hus vid hörnet av Järnvägsgränd.

Stadsfullmäktige beslutade i frågan den 6 april 1867 och frångick då det alternativa förslaget om reparation av det befintliga gasverket, och uppdrog åt drötselkammaren och gasverksstyrelsen att omedelbart träffa uppsägelse med Bergström om nedrivning av gamla gasverket samt flyttning av den utrustning som vore användbar och slutligen uppförande av kompletterande utrustning i form av ugnar, apparater och byggnader på så sätt att gasverket kunde tagas i drift.

senast den 1 september 1867. Stadsfullmäktige betonade också vikten av att den nya gashuvudledningen dimensionerades med hänsyn till en framtida utsträckning av gasnätet till stadsdelarna Haga och Klara.

Redan den 18 april 1867 tecknades ett kontrakt mellan drätselkammaren och förenämnde Bergström om gasverksanläggningens flyttande och återuppbyggnad vid "Claraborg".

Av gasverksstyrelsens protokoll av den 22 maj 1867 framgår att styrelsen efter sammanträdet begav sig till "Claraborg" för att tillsammans med entreprenören utse platsen för det nya gasverkets uppförande.

Även på den tiden förekom tydligen leveransförseningar ty den 26 augusti beslöt styrelsen, då det visade sig att verket ej kunde bli färdigt inom utsatt tid

"att gå i författning om anbringande af provisionell belysning medelst fotogenlampor å en del af de ställen der gaslyktor förrut varit anbringade, till ett antal af 24 st."

Det nya gasverket togs i bruk först den 16 november och förseningen hade förorsakat såväl staden som enskilda personer både olägenheter och kostnader konstaterade styrelsen i ett utlåtande till drätselkammaren.

Besiktning av det nya gasverket ägde rum under januari månad år 1868 och till besiktningsman hade kallats professor von Schoultz, Göteborg.

Staden hade nu fått ett gasverk, beläget på en tomt, som kunde bebyggas ytterligare, och utrustat med ugnar, apparater och rörledningar, som voro dimensionerade för en långtgående ökning av gasförbrukningen. Gasverket skulle också komma att bibehållas på denna plats i 70 år. Under denna långa tid undergick gasverket självfallet ett flertal förbättringar och utbyggnader men det skall här endast nämnas några väsentliga händelser från verket vid "Claraborg" eller vid Älvgatan, som det benämndes under senare tid.

Verkets första föreståndare, kamreraren B.E. Hallberg, begärde avsked från sin tjänst den 1 maj 1868, vilket föranledde en utredning om det framtida personalbehovet. På förslag av gasverksstyrelsen beslöt stadsfullmäktige inrätta två tjänster vid gasverket, nämligen en kamrerare eller bokhållare och en gasmästare. Till bokhållare anställdes den 1 augusti 1868 kaptenen B. Adolf Beckman och till förste innehavare av gasmästaretjänsten utsågs fr.o.m. den 1 september 1868 herr P.A. Pettersson, från Stockholm.

Gasförbrukningen under det första driftåret, 1868, uppgick till 1 707 820 kubikfot, vilket motsvarar omkring 45 000 m³ och jämfört med senare tid motsvaras av en knapp veckoförbrukning.

I mars år 1869 gjorde gasverksstyrelsen en framställning till stadsfullmäktige om sänkning av gaspriset från 7 rår

till 6.50 rdr per 1000 kubikfot samt att gas skulle tillhandahållas året om. Förslaget om prissänkning motiverades med, att det fanns billig olja att tillgå i handeln och man kunde befara en avmattning i intresset för enskilda gasinstallationer.

I 1870 års lyshållningsförslag upptogs 100 gaslykter och 18 fotogenlykter, vilket visar att allmänna belysningen med gas fördubblats under några få år.

Kraven på bättre gatubelysning ökade snabbt men jämfört med nutidens standard var dåtidens krav synnerligen skäliga och det kan vara av intresse att återge några satser ur beredningsutskottets utlåtande av den 6 oktober 1871;

"att i hörnet af tomten N° 162 vid Hamngatan anbringas en gaslykta, som till vägledning för med bantågen ankommande resande, hållas lysande $\frac{1}{2}$ timme efter bantågets ankomst om aftonen och tändes $\frac{1}{2}$ timme före bantågets afgang på morgonen. Slutligen och i enlighet med hvad Magistraten föreslagit hemställer utskottet, att lysningstiden bestämmas för nattlyktorna från mörkrets inbrytande på aftonen intill dagningen, och för öfrige lykter till kl. 11 på aftonen derest icke inträffande månsken gör sådan belysning öfverflödigt."

Vid besök av konungen med uppvaktning den 25 november 1871 påbjöd magistraten att vissa gaslykter utefter kungaföljets färdväg skulle tändas redan kl. halv fem på eftermiddagen "samt förblifva lysande till kl. 12 på natten."

I instruktion för lykttändarna, återfinnes följande bestämmelser, som vittna om stor sparsamhet med allmänna medel

"

§ 6

Fem dagar på hvarje sida om fullmåne skall ingen tändning av lyktorna ske, dock med undantag för de dagar, då tjock luft hindrar månens lysande.

§ 7

Då månens upp- och nedgång inträffar under aftonen skall tändningen och släckningen ske så, att lyktorna äro tända en timme före månens nedgång och släckas först en timme efter dess uppgång."

Arbetet med lykttändningen kunde också medföra vissa konsekvenser i ordningens upprätthållande, således begärde fängelsedirektören förbud för lykttändarna att upprepa sina stegar mot fängelseplanket för att fångarna ej skulle begagna stegarna till eventuella flyktförsök.

Gasförbrukningen uppgick under år 1871 till 2 334 900 kubikfot, varav 1 502 200 kubikfot för enskild förbrukning. Kol för gastillverkningen hade sedan gasverkets tillkomst inköpts genom importörer i Göteborg, som efter omlastning

fraktade kolet med vänerskutor upp till Karlstad. Efter järnvägens tillkomst kunde kol även erhållas i vagnlaster, vilket dock torde ha ställt sig åtskilligt dyrare. I maj 1873 återfinns följande annons i Göteborgstidningarna:

" Leverans

Hugade leverantörer utaf ett parti af ca 12 000 kubikfot goda stenkol till Karlstads gasverk, under innevarande sommar, torde inom den 10 nästa Juni till nämnde gasverk insända tio kubikfot profkol jämte uppgift å pris, fritt ombord i Göteborg.

Karlstad i maj 1873

Casverks-styrelsen"

Annonsen gav till resultat att fyra anbud inkommo.

Från detta år kan för övrigt noteras, att gasverksstyrelsen erhöll stämning för dålig skötsel av gatubelysningen, varvid styrelsen till sitt försvar anförde att de med anledning av

"de ytterligt stegrade stenkolspriserna och de högt uppgjagade arbetslönerna haft att bekämpa allvar-samma svårigheter i ekonomiskt hänseende, till följe hvaraf verkets personal varit så fåtalig, att den ej varit tillräcklig för gatubelysningens rätta skötsel."

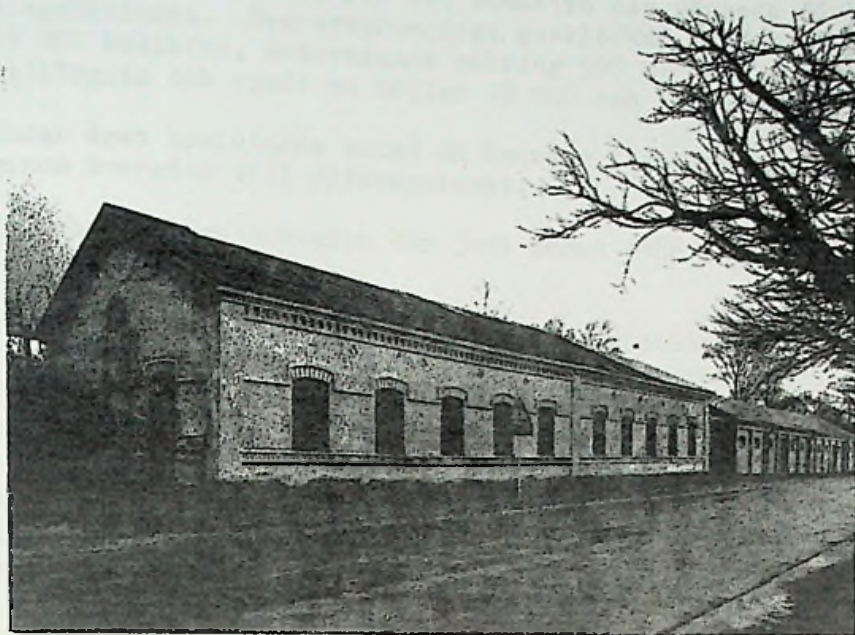
Åtalet ledde till ett vitesförläggande av 2 rdr för varje lykta, som icke vore tänd under föreskriven tid samt 2 rdr för varje lykta som icke "befinnes behörigen rengjord".

För att belysa de "uppgjagade" arbetslönerna kan nämnas, att gasverkseldarna under året fått sin lön höjd till 50 rdr per månad.

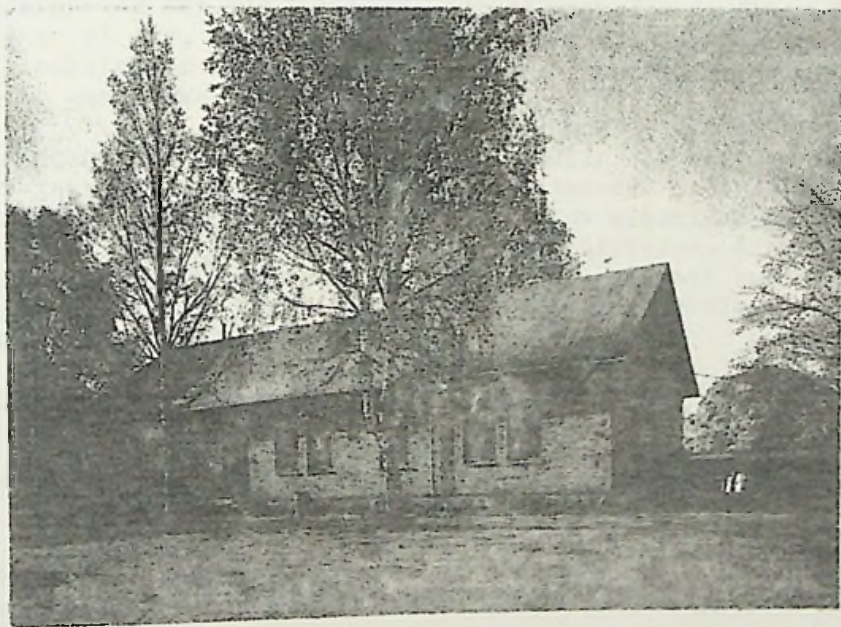
Från Karlstads Mekaniska Werkstads Aktiebolag inkom år 1874 en begäran om utsträckning av en gasledning till området öster om prämkanalen i närheten av verkstadsanläggningen. I framställningen betonades fördelarna för staden om verkstaden bleve ansluten till gasnätet då staden dels kunde räkna med visst bidrag till anläggningskostnaderna och dels skulle erhålla ökad avsättning för gasen. Bolaget ämnade i händelse av avslag på framställningen bygga eget gasverk. Sedermera träffades uppgörelse om gasleverans, varvid bolaget förband sig förbruka en viss minimikvantitet gas under minst tre års tid.

Under de följande åren av 1800-talet fortskred gasverksstyrelsen i normal omfattning och ur protokollen kan utläsas att styrelsen hade att handlägga en mängd rutinärenden såsom personalkfrågor, reparationer och ombyggnad av gasverket, ansökningar om förbättrad gatubelysning och enskilda abonnenters framställningar av olika slag.

GASVERKSBYGGNADER VID ÄLVGATAN

Retorthus och kolbod

Reningsverk

Gasens användningsområde utökades alltmer och den enskilda förbrukningen steg ständigt mest till följd av behovet för koknings- och värmeändamål samt i viss utsträckning för motordrift. År 1888 diskuterades i styrelsen frågan om utbyggnad av gasklockan för att bemästra den väntade förbrukningsökningen. Den ursprungliga gasklockan med en volym av 18 000 kubikfot, motsvarande omkring 500 m³ hade under åren tillbyggt och rymde nu mellan 19 000 och 20 000 kubikfot.

Under året beslutades också om ändring i gasens uppmätning genom övergång till metersystemet.

I gasberedningsjournalen för juni månad 1888 finnes följande anteckning:

"Den 13 juni på morgonen avstannades stationsmätaren och väcket skickades till Stockholms gasverk för att omändras från Kbfot till metersystemet, så att från den 13 och tills vidare den tillverkade gasen passerar förbi mätaren till klockan."

Från den 1 september samma år mättes den tillverkade gasen i m³. Abonnentmätarna hade tidigare sänts dels till England och dels till Stockholm för samma omställning.

Enligt stadsfullmäktiges beslut i mars år 1890 underställdes stadens vattenverk tillsammans med gasverket en ny styrelse som fick namnet "Styrelsen för Vatten- och Gasverket i Karlstad". För de båda verkens skötsel tillsattes en gemensam föreståndare.

Med den utveckling som dithills skett ifråga om gasförbrukningen var gasverkets kapacitet inom kort fullt utnyttjad. En utredning om den framtida utvecklingen och gasverkets möjligheter att med nuvarande utrustning möta en ökad efterfrågan på gas, resulterade i en framställning till stadsfullmäktige om ett anslag på 29 000 kronor för uppförande av en ny gasklocka och en ny retortugn.

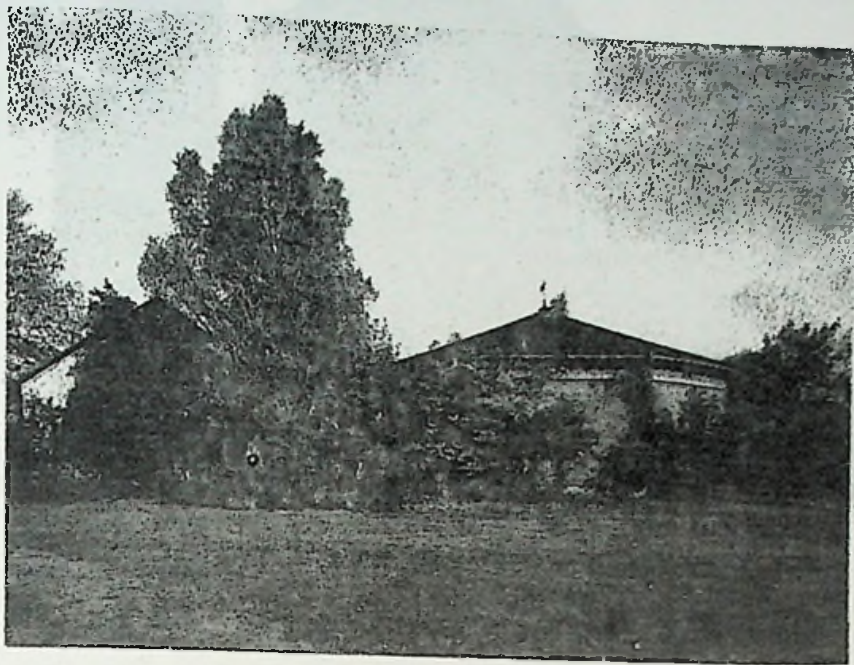
I samband med stadsfullmäktiges behandling av anslagsfrågan för gasverkets vidare utbyggnad remitterades till styrelsen för yttrande, en motion om anordnande av elektrisk belysning i staden. Med anledning härav uppdrog styrelsen åt gasverksbolkskållaren att undersöka frågan närmare vid ett besök i Göteborg där det fanns firmor etablerade för utförande av elektriska anläggningar.

Styrelsen avvisar i ett yttrande den 17 juni 1890 förslaget om

"den allmänna lyshållningens delvisa besörjande på elektrisk väg"

och vidhöll sin begäran om medel för gasverkets utviagning. Stadsfullmäktige biföll också sedermera framställningen.

Den nya gasklockan togs i bruk år 1891 och är ännu efter drygt 70 år i drift, dock i huvudsak som reserv.

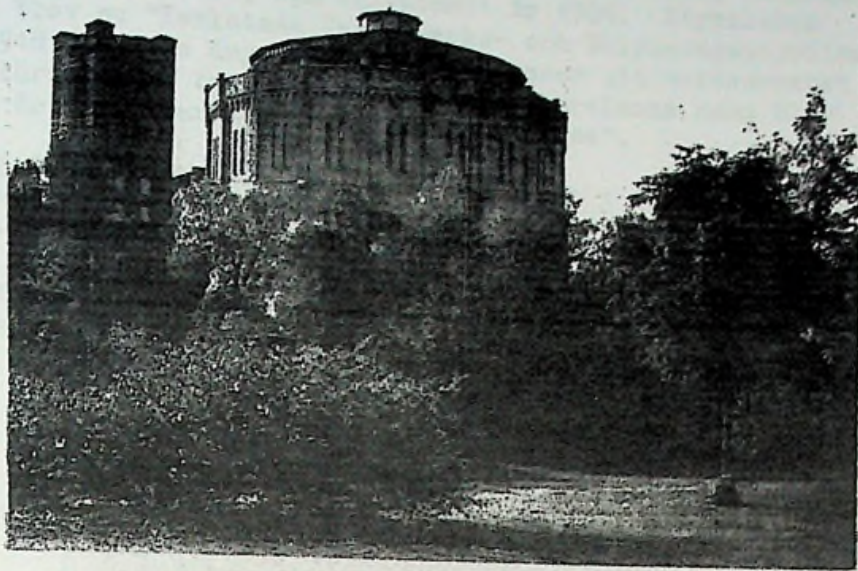

Gasklockan från år 1891

Vid sekelskiftet var den totala gasförbrukningen uppe i omkring 280 000 m³, varav lysgas till enskilda abonnenter utgjorde huvuddelen eller 160 000 m³. Gas för kokningsändamål utgjorde endast omkring 25 000 m³ och ungefär lika stor mängd förbrukades för gasmotorer. Gatubelysningen visade en fortsatt ökning och drygt 40 000 m³ gas användes för detta ändamål.

År 1901 byggdes ett nytt reningsverk och under åren 1904-1905 uppfördes gasklockan på Kvarnberget med en volym av 2 500 m³. Det sammanlagda lagringsutrymmet i de tre gasklockorna utgjorde nu omkring 3 500 m³. Gasklockan på Kvarnberget är fortfarande i drift. Den äldsta gasklockan togs ur drift år 1929, varvid träbyggnaden nedrevs och bassängen omgjordes till tjärbrunn.

Under nästa 10-årsperiod visar den enskilda förbrukningen av kokgas en konstant stegring och år 1910 uppe i drygt 220 000 m³. Med kokgas avses all enskild förbrukning som icke är att hänföra till lysgas. Även gatubelysningen ökar, dock betydligt långsammare än kokgasen, och förbrukningssiffran det året stannar vid 105 000 m³. Den enskilda förbrukningen av lysgas nådde sitt maximum år 1905 med drygt 240 000 m³ för att från år 1907, med den elektriska belysningens införande, snabbt sjunka och uppgick år 1910 till knappa 160 000 m³.

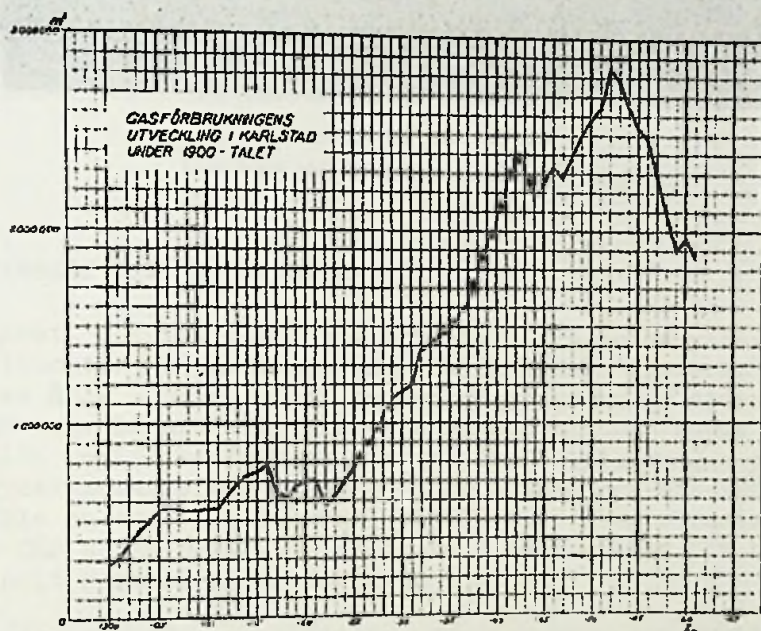
Gaslockan, Kvarnberget

Gatubelysningen nådde sitt maximum år 1911 ifråga om gasförbrukningen, som då uppgick till omkring 109 000 m³ och ifråga om gaslyktor år 1914 och 1915 då antalet utgjorde 394. Härefter började en nedgång i antalet gaslyktor och i början av 1920-talet vidtog en kontinuerlig avveckling av gasbelysningen, som var helt ersatt med elektricitet år 1927.

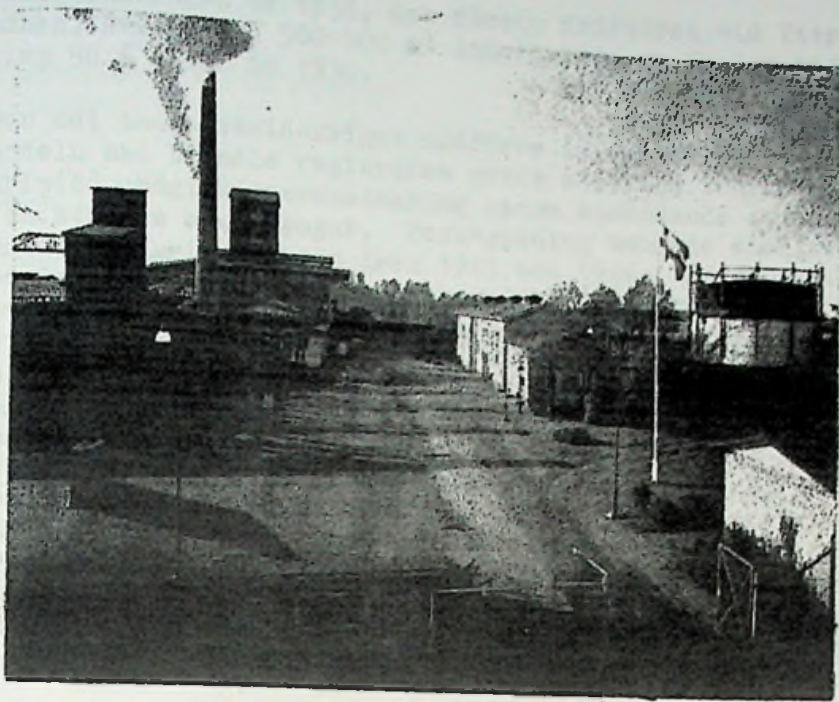
Den enskilda förbrukningen av gas för belysning visade en snabbare tillbakagång och år 1917, som var det sista året denna förbrukning redovisades separat, användes endast omkring 27 000 m³. Kokgasen däremot var fortfarande på snabb frammarsch men det första världskriget inverkarde avmattande på gasåtgången, dels genom svårigheter att anskaffa kol och dels genom statligt ingripande med åtföljande gasransonering åren 1917 och 1918. För att i möjligaste mån upprätthålla gastillverkningen under dessa krisår till-sattes vedgas. Några kolinköp ägde icke rum under åren 1917 och 1918 och under sistnämnda året utgjorde vedgasen 80 % av den totala tillverkningen och härför förbrukades detta år inte mindre än 4 500 m³ ved. År 1919 kunde kol åter inköpas dock till väldigt stegrade priser, sålunda betalades under året 128,52 kronor och under påföljande år 196,36 kronor per ton kol medan man år 1914 noterade ett pris av 24 kronor per ton. 1920 års kolpris är det högsta under gasverkets hela drifttid. De ökade kolpriserna medförde också en höjning av gaspriset, som före kriget varit 20 öre per m³ för lysgas och 12 öre per m³ för kokgas. Från år 1918 betalades all gas efter 25 öre per m³ och under åren 1920 och 1921 var gaspriset uppe i 40 öre per m³, vilket också är det högsta i verkets historia. Redan år 1922 började kolpriserna emellertid åter att sjunka och gaspriset kunde successivt sänkas för att år 1929 vara nere i 18 öre per m³.

År 1912 fick styrelsen ännu ett verk att förvalta, nämligen elektricitetsverket, som tillkommit år 1906. Styrelsens namn blev nu "Karlstads Vattenverks- och Belysningsstyrelse". År 1918 ändrades ånyo förvaltningen genom att vattenverket överfördes till byggnadskontoret och styrelsens namn blev från år 1919 "Karlstads Belysningsstyrelse".

Gasförbrukningen hade år 1929 överskridit 1 000 000 m³ och man kan tala om att gasverkets storhetstid började under 1930-talet genom att gasens användning även inom industrin fick en allt större omfattning. Även på hushållssidan ökade gasförbrukningen och gasdistributionen utsträcktes till nya bostadsområden, speciellt inom stadens västra och norra delar.

I samband med exploateringen av stadsdelen Sundsta för bostadsbebyggelse, som blev aktuellt vid Tingvalla bronns tillkomst år 1934, motionerades i stadsfullmäktige om utläggning av gasledningar till detta område. Belysningsstyrelsen hade avgivit fyra alternativa förslag, varvid förslaget om viss distribution av gas stöddes av styrelsen med ordförandens utslagsröst. Brätselkammaren beslöt att tillstyrka alternativet för enbart elektricitet medan beredningsutskottet beslöt i enlighet med belysningsstyrelsens förslag. Vid stadsfullmäktiges sammankomst den 15 mars 1934 uppstod en livlig debatt, varefter brätselkammarens förslag om helelektrifiering av Sundstasområdet bifölls. I det låge gasverksfrågan intar idag får man anse att detta beslut var både framsynt och riktigt.

Gasverket vid Yttre hamnen sett från öster

GASVERKET VID YTTRE HAMNEN

Frånsett hur man komme att besluta i frågan om ytterligare utsträckning av gasnätet anmälde dåvarande gasverksföreståndaren Erik Björkman, att gasverket på grund av ålder och slitage icke längre vore i sådant skick, att man kunde säkerställa gastillverkningen för den ökade efterfrågan på gas. Belysningsstyrelsen uppdrog åt föreståndaren att låta verkställa en opartisk och fullständig utredning rörande kostnaden för såväl ombyggnad av gamla gasverket som för byggande av nytt gasverk å hamnområdet.

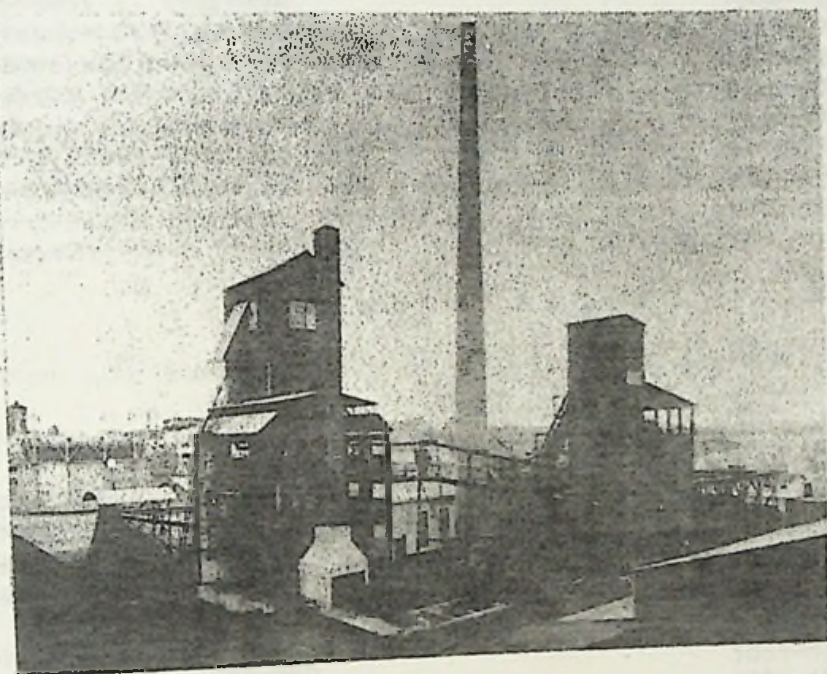
Utredningen företogs av dåvarande överingenjören vid Stockholms gasverk G.H. Hultman som i september år 1934 avgav ett yttrande och förslag, vilket utmynnade i uppförande av ett nytt gasverk vid Yttre hamnen för en beräknad kostnad av 760 500 kronor.

Stadsfullmäktige beslöt den 17 oktober 1934, att bemyndiga belysningsstyrelsen, att i huvudsaklig överensstämmelse med Hultmans förslag låta uppföra ett nytt gasverk på för ändamålet reserverad tomt vid Yttre hamnen.

Gasverket färdigställdes under åren 1935-1937 och den slutliga kostnaden uppgick till 854 280,16 kronor. Gasleveransen från det nya verket började den 22 januari 1938 och ett par dagar senare nedlades tillverkningen vid det gamla gasverket. Distributions- och mätaravdelningen kvarblev dock vid Älvgatan ytterligare ett 20-tal år, innan den år 1956 överflyttades till verket vid Yttre hamnen.

Gasförbrukningen år 1938, det första driftåret vid Yttre hamnen, översteg 1 500 000 m³ innebärande en ökning med omkring 50 % sedan år 1930.

Även det andra världskriget medförde importsvårigheter och handeln med bränsle reglerades genom statligt ingripande. Karlstad undgick gasransonering genom användande av ved från stadens egna skogar. Vedavgasning behövde emellertid endast tillgripas under åren 1945 och 1946. Efter en viss nedgång dessa år genom varmvattenförbud och propaganda för sparsamhet med gas ökade förbrukningen emellertid ånyo för att kulminera år 1952 med en försäljning något överstigande 2 500 000 m³. Den största anslutningen av abonnenter uppnåddes år 1943 med 5 786 uppsatta mätare och den sista gasinstallationen i en helt nybyggd fastighet utfördes år 1948. Att gasförbrukningen ökade trots ett vikande intresse från hushållens sida berodde på ökad efterfrågan för bostads- och lokaluppvärmning i samband med fortsatt brist på eldningsolja. Ökningen i gasförbrukningen efter andra världskriget var emellertid endast temporär och bortfallet av abonnenter uppgick mot slutet av 1950-talet till omkring 200 per år.

Gasverket vid Yttre hamnen sett från söder

GASVERKET'S AVVECKLING

Redan tidigare hade på grund av stora driftförluster frågan om gasverkets framtid debatterats i stadsfullmäktige och år 1955 framlade elverksstyrelsen ett förslag om en successiv avveckling av gasverksdriften. Elverksstyrelsen erhöll i uppdrag att före 1956 års utgång förslå fullmäktige en avvecklingsplan för gasverket. Den 21 februari 1957 fattade stadsfullmäktige ett principbeslut om gasverksdriftens avveckling inom en 10-årsperiod.

GASVERKETS STYRELSE

Karlstads Gasverks-Styrelse	1864-1890
Styrelsen för Watten- och Gasverket i Karlstad	1890-1912
Karlstads Vattenverks- och Belysningsstyrelse	1912-1918
Karlstads Belysningsstyrelse	1919-1947
Elverkastyrelsen	1948-

LEDAMÖTER OCH SUPPLEANTER

O r d f ö r a n d e

Magister E.T. Hammargren	1864
Doktor A.F. Ramström	1865-1868
Landtränsmästare C. Hultman	1869
Apotekare L. Kaijser	1870
Bankdirektör Fr. Clarholm	1871-1872
Byggmästare Alfred Dahlgren	1873
Ingenjör H. Åstrand	1874-1884
Handlande J.A. Nygren jr	1884-1887
v. Häradshövding H.J. Lindholm	1888-1889
Fördelningsläkare C.A. Haak	1890-1901
Disponent I. Wallberg	1902-1908
Apotekare Stellan Gullström	1909-1919
Läroverksadjunkt Albin Zachrisson	1920-1928
Direktör Wilhelm Nyström	1929-1937
Direktör L. Thorngren	1938-1942
Lektor Ernst Lundholm	1943-1946
Ekonomichef Alfons Gidlund	1947-1951
Köpmän Gösta Bengzon	1952-1959
Reparatör Folke Skåhlberg	1960-

V i c e o r d f ö r a n d e

Doktor A.F. Ramström	1864
	1869
Lektor L.M. Larsson	1865
	1870
Apotekare L. Kaijser	1866-1868
Lektor T. Söwe	1871-1872
Ingenjör H. Åstrand	1873
Ingenjör A. Dahlgren	1874-1877
	1883-1889
	1878-1880
Kapten C.H. Nicbeth	1881-1882
Ingenjör A.W. Lundgren	1890-1899
Handlande P.M. Ågren	1900-1901
Disponent I. Wallberg	1902
t.f. Landsssekreterare Fr. Grafström	1903
Ingenjör A. Svanbom	1904
Kapten C.O. Ahlmark	1905-1908
Ingenjör Gustaf Nygren	1909-1928
Fabrikör K.A. Falk	1929
Boktryckare Emil Ankers	1930-1942
Speditör J.A. Håkansson	1943-1946
Maskinist Einar Tränk	1947
Rektor Karl-Ivar Asplund	1948-1950
Lektor Ernst Lundholm	1951-
Advokat Fritz Helmer	

Ö v r i g a l e d a m ö t e r

Handlande J.F. Ödmann	
Landtränsmästare C. Hultman	1864-1867
Kapten E.A.W. Sparre	1864-1868
Lektor L.M. Larsson	1864-1865
Fabrikör G.A. Andersson	1866-1869
Doktor P. Eneström	1868
Apotekare L. Kaijser	1869
f. Bruksägare C.A. Linroth	1869
Handlande A.W. Wallerstedt	1870-1877
Handlande J.W. Berg	1870
Telegrafkommisarie E. Lignell	1870-1872
Ingenjör H. Åstrand	1871-1873
Kapten C.H. Nisbeth	1872
Fil.Doktor H.O. Roth	1873-1877
Handlande J.A. Nygren jr	1873-1875
Syssloman John Eriksson	1876-1883
Kapten G.B. Carlmark	1878-1886
Ingenjör Alfr. Dahlgren	1878-1888
Brukspatron K.W. Geijer	1881
Disponent A. Braathen	1883
Brukspatron E. Holmberg	1884-1892
Fabrikör C.J. Wennberg	1887-1889
Rådman C.F. Lidberg	1889
Lektor K.B.J. Forsell	1890-1891
Bankkassör P.F. Håkansson	1890-1894
Kapten Trih. Chr. Fleetwood	1892
Disponent I. Wallberg	1893
Regementsintendent A. Låftman	1893-1899
Lektor P. Åström	1894-1896
Kapten J. Kuylenstierna	1895-1900
Handlande Oskar Nygren	1897-1900
Ingenjör A. Svanbom	1900
Räntmästare Aug. Palmgren	1901-1902
t.f. Landssekreterare Fr. Grafström	1901-1902
Kapten C.O. Ahlmark	1901
Ingenjör Gustaf Nygren	1902-1903
Ingenjör J.A. Brunzell	1903-1904
Kronofogde J. Stenström	1903-1904
Fabrikör K.A. Falk	1904-1907
Apotekare S. Gullström	1905-1908
Kapten R. Huss	1905-1906
Ingenjör H. Edlund	1907-1910
Hamnkassör Ivar Olsson	1908-1912
Ingenjör Vilhelm Nyström	1909-1919
Boktryckare Emil Ankers	1912-1928
Bankkassör Erik Setterberg	1913-1928
Disponent F.E. Bonnevier	1913-1917
Boktryckare E. Andor	1918-1929
Speditör J.A. Håkansson	1920-1939
	1927-1929
	1943-1944
	1928-1930
Direktör L. Thorngren	1929-1936
Ingenjör Helge Tomtlund	1929-1942
Lektor Ernst Lundholm	1930-1935
Ingenjör R. Ströberg	1930-1939
Plåtslagare Olof Eriksson	1931-1935
Överingenjör G.E. Hellberg	1935-1946
Folkskollärare Karl-Ivar Asplund	

Maskinist Einar Tränk	
Ingenjör Gust. Ryrfelt	1937-1942
Montör Edvin Nilsson	1940-1942
Civilingenjör Gustaf Wahlqvist	1940-1950
Köpman Gösta Bengzon	1943-1950
Murare Gust. Strand	1943-1951
Byggnadskontrollant Karl Hardin	1945-1946
Överingenjör Henry Thideby	1947-1951
Civilingenjör Erik Wästlund	1948-
Montör Knut Cederlöf	1951-1954
Kamrer Roland Johansson	1951-1957
Yrkeslärare Bengt Skeppstedt	1952-1957
Revisor Johan Skytte	1952-
Länsbostadsdirektör Lennart Lundberg	1955-
Reparatör Folke Skåhlberg	1958-1960
Yrkeslärare Lennart Edlund	1958-1959
Byggnadsarbetare Karl Gräs	1960-
	1961-

S u p p l e a n t e r

Syssloman John Eriksson	1877
Kapten G.B. Carlmark	1877
Handlande J.A. Nygren jr	1878-1883
Fabrikör G.A. Andersson	1878-1884
Disponent A. Braathen	1883
Doktor Sven Fanow	1884
Herr A.G. Lidman	1884
Konditor P.F. Yhnell	1885-1889
Fabrikör C.J. Wennberg	1885-1888
Bokhandlare A. Nerman	1889
Lektor A.E. Dahlin	1890-1891
Bankkassör P.F. Håkansson	1890-1891
Handlande Oskar Nygren	1892-1893
	1897-1899
Kapten Frih. Chr. Fleetwood	1892
Regementsintendent A. Låftman	1894
Kapten J. Kuylenstierna	1894-1896
Lektor P. Åström	1894
Räntmästare Aug. Palmgren	1895-1900
Ingenjör A. Svanbom	1900
Kapten C.O. Ahlmark	1901
Ingenjör J.A. Brunzell	1901-1902
Syssloman A.W. Addo	1902
Fabrikör K.A. Falk	1903-1904
Apotekare S. Gullström	1903-1904
	1907-1908
	1905
Tandläkare Anders Nygren	1905-1906
Kapten R. Huss	1905-1906
Ingenjör H. Edlund	1906-1907
Länsnotarie G. Samuelsson	1906
Lektor Ivan Holmqvist	1909-1910
Doktor Hugo Severin	1909-1912
Boktryckare Emil Ankers	1911-1912
Disponent F.E. Bonnevier	1912-1917
Boktryckare E. Ander	1912-1918
Kapten Karl Kaijaer	1913-1919
Bankdirektör F. Ostorman	1913
	1924
	1919-1920
Grosshandlare S.L. Stave	

Länsjägmästare Gunnar Fries	
Ingenjör O. Rundberg	1920-1928
Ingenjör Helge Tomtlund	1921-1922
Speditör J.A. Håkansson	1923-1928
Köpmän Gösta Bengzon	1925-1926
Rektor V. Hammarberg	1927-1929
Plåtslagare Olof Eriksson	1927-1930
Ingenjör R. Ströberg	1929
Folkskollärare Karl-Ivar Asplund	1929
Filare John Larsson	1930-1935
Överingenjör G.E. Hellberg	1930
Järnhandlare Robert Österberg	1930
Journalist Karl Lantz	1931-1939
Ingenjör K. Nystedt	1931-1933
Maskinist Einar Tränk	1931-1938
Ingenjör Gust. Ryrfelt	1934-1936
Montör Edvin Nilsson	1936-1939
Byggnadsarbetare Erik Svensson	1937-1939
Överingenjör Einar Norbäck	1939-1940
Murare Gust. Strand	1940-1942
Civilingenjör Erik Wästlund	1940-1944
Elektriker Erik J. Bäcklin	1940-1950
Fru Alma Aldén	1941-1946
Grovarbetare Karl Hardin	1943-1950
Montör Knut Cederlöf	1945-1946
Plåtslagare Sven Nilsson	1947-1950
Kamrer Roland Johansson	1947-1951
	1951
	1960-
Revisor Johan Skytte	1951-1954
Yrkeslärare Bengt Skeppstedt	1952
Svarvare Stig Gustavsson	1952-1953
Ingenjör Agnar Hæger	1952-
Affärschef Filip Granlund	1953-1956
Yrkeslärare Lennart Edlund	1954-1959
Byggmästare Martin Lindar	1955-1959
Länsbostadsdirektör Lennart Lundberg	1957-1959
Byggnadsarbetare Karl Gräås	1958-1959
Byggnadsingenjör Roy Berglöf	1960-
Yrkeslärare Gunnar Lööf	1961
Elektriker Henry Stenbäck	1962-

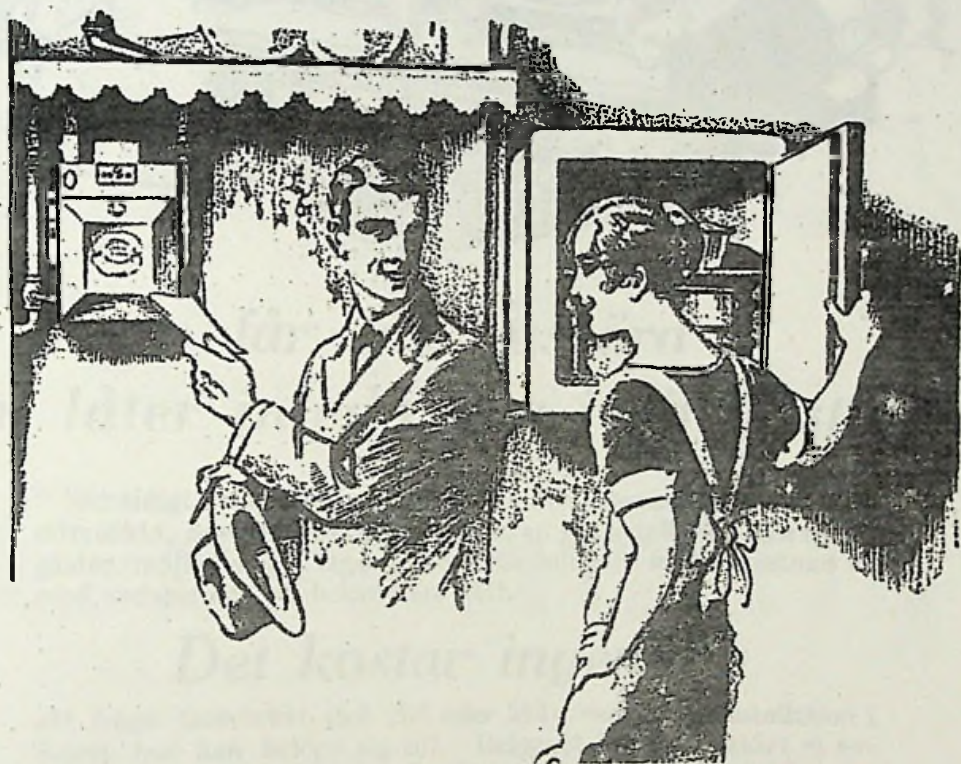
S e k r e t e r a r e

Kamrer B.E. Hallberg	1864-1868
Bokhållare Adolf Beckman	1869-1872
Bokhållare J.E. Nordqvist	1873-1883
Bokhållare Hugo Ziegler	1883-1890
Ingenjör Karl Sev. Edlund	1890-1892
Ingenjör Adolf Nilsson	1893-1894
Ingenjör J.B. Carlsson	1894-1900
Ingenjör J.A. Wallmark	1901-1909
Auditör John Rundgren	1910-1922
Rådman C. Lidberg	1923-1927
Vakant	1928
e.o. Hovrättsnotarie Arthur Johansson	1929
Rådman Harry Jacobson	1930-

F ö r e s t å n d a r e

Kamrer B.E. Hallberg	1862-1868
Bokhållare Adolf Beckman	1869-1872
Bokhållare J.E. Nordqvist	1873-1883
Bokhållare Hugo Ziegler	1883-1890
Ingenjör Karl Sev. Edlund	1890-1892
Ingenjör Adolf Nilsson	1893-1894
Ingenjör J.B. Carlsson	1894-1900
Ingenjör J.A. Wallmark	1901-1909
Byggnadschef Erik Björkman	1910-1947
Överingenjör Enar Eskilsson	1948-1962

FORNA TIDERS GASVERKSPROPAGANDA

Karlstads Stads Gasverk

Belåtna hyresgäster

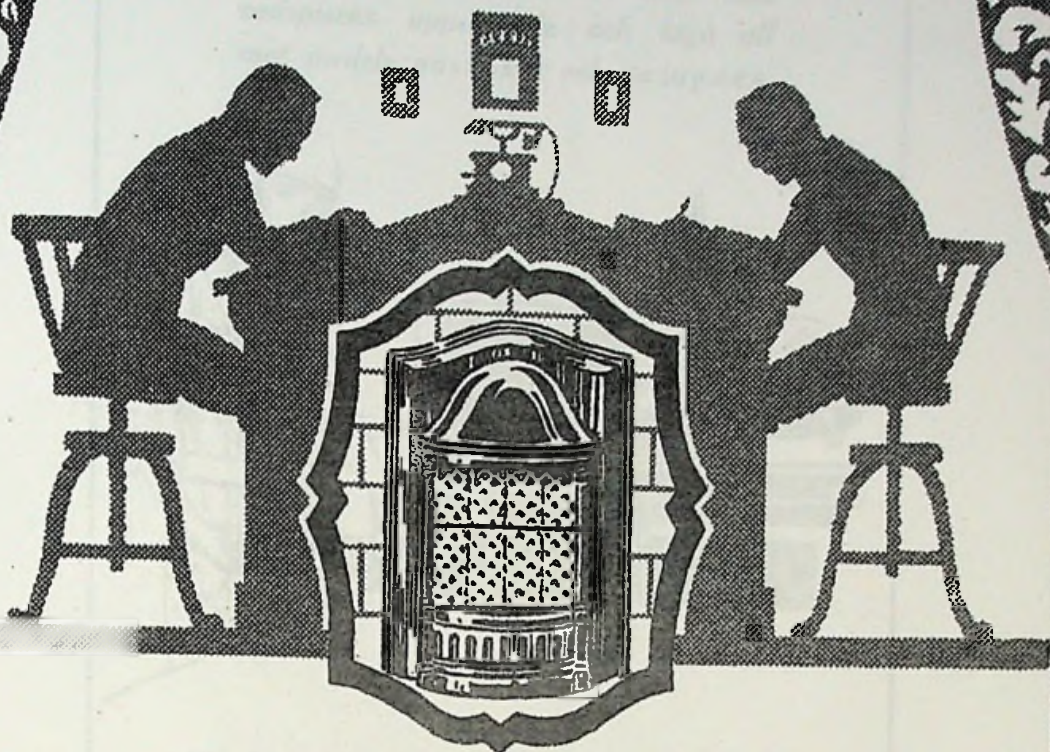
*får den husvärd
som låter inleda gas i sin fastighet.*

Samtidigt som huset stiger i värde och lägenheterna bliva mera eftersökta, bereder husägaren genom en gasinstallation sina hyresgäster möjlighet att laga sin mat för billigare bränslekostnad än med vedspis och på bekvämare sätt.

Det kostar ingenting

att fråga Gasverket (tel. 208 eller 214), vad en gasinstallation i Edert hus kan belöpa sig till. Beloppet blir helt säkert ej avskräckande och, om Ni låter utföra installationen, skall Ni snart finna, att Ni låtit Edert hus undergå den bästa moderniseringen till Eder och hyresgästernas stora belåtenhet.

Karlstads Stads Gasverk

Kontorets bästa värmekälla

är en

Gaskamin.

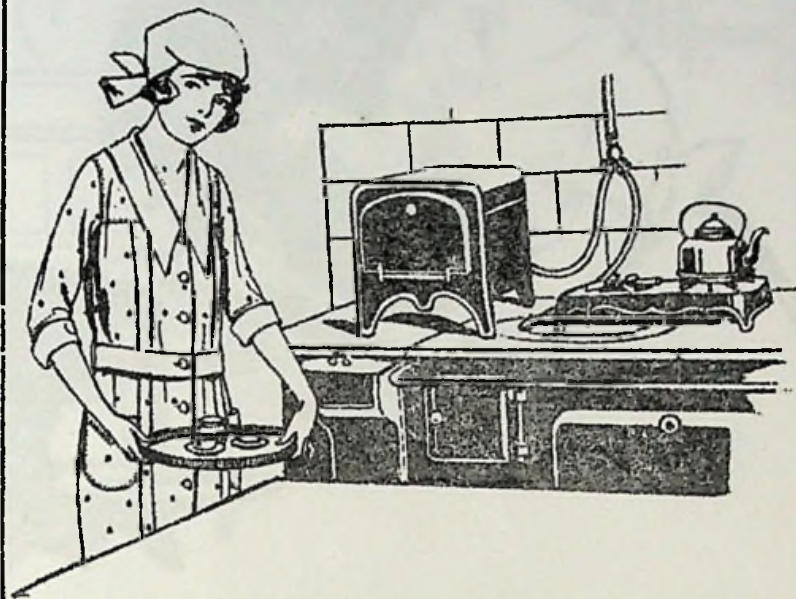
Den sprider en jämn, behaglig värme, är snygg och prydlig och ingen tid åtgår för skötseln. Den kan tändas på ett ögonblick och brinner jämnt och lugnt utan tillsyn, så länge det behövs. — Rekvirera vår broschyr angående gaskaminer, eller bese kaminerna i

Gasverkets Utställning

®

För den som vill spara

*är tidpunkten nu inne att sluta med
vedspisens uppeldande och laga all
mat medels gasköket och gasugnen.*

Alla de prov, som vid skilda tillfällen utförts för utrönande av bränslekostnaden för stekning och bakning med gasugn och med vedspis, hava klart visat, att uppvärmning med gas ställer sig betydligt billigare än med ved, vartill kommer den besparing, som ligger i gasugnens snabbare arbete och större lättsköthet.

Nå, som redan har gaskök och väl vet, vilken lättnad i hushållsarbetet det bereder Er, bör nu låta gasugnen komma till användning eller skaffa Er en sådan.

Den mest använda gasugnen N:o 43 kostar endast 22 kronor.

C:a 600 sådana ugnar finnas redan i Karlstad.

Gasugnen utlånas gratis under en månad varefter den kan antingen återlämnas, inköpas eller förhyras mot avgift av 2 kronor pr månad, som räknas som avbetalning vid senare köp. Beställning kan ske å Gasverkets kontor i Rådhuset eller pr tel. 208 eller 214.

*Ju mer gasen får ersätta veden
dess billigare bränslekostnad.*

KARLSTADS GASVERK.

Ugnstekt spätta

— hennes mans förtjusning — kan hon idag servera så smaklig och fin som aldrig förr. Hon har nämligen fått sin länge efterlängtrade gasugn, som steker så väl. Skaffa Eder en

GASUGN

om Ni ej har en sådan. Vi lämna den på prov alldeles *gratis* en månads tid och sedan kan Ni övertaga den antingen mot kontant likvid för Kr. 20:— eller på avbetalning med två kronor i månaden. Priset är då 22 kr. för en gasugn av vanlig storlek.

Med gällande låga gaspris betalar sig en gasugn själv på kort tid. Besök Gasverkets Utställning i Rådhuset, eller

ring upp 208 eller 214

Karlstads Stads Gasverk

GASVERKETS KOKS

Gasverket kan leverera just den styckestorlek, som Er eldstad behöver.